УДК [811.161.2+811.111]'367.623 (043.3)

ФРЕЙМ «ЗАПЕРЕЧЕННЯ» В АНГЛІЙСЬКОМУ Й УКРАЇНСЬКОМУ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ ДЛЯ СТУДЕНТІВ НАПРАВЛЕННЯ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Діброва В.А.
Київський національний університет культури і мистецтв

Висвітлено питання вивчення ролі фрейму «заперечення» в професійній підготовці студентів напрямку міжнародні відносини з урахуванням компетентного підходу. Розглянуто умови євроінтеграції при вивченні англійської мови, зокрема в офіційно-діловому дискурсі. Подані класифікація фреймів та розуміння фрейму як комунікативної ситуації офіційно-ділового спілкування. У статті проведений аналіз ситуативних та класифікаційних фреймів. Розглянуто поняття євроінтеграція та її умови.
Ключові слова: фрейм, ділове спілкування, фреймова семантика, стереотипні ситуації, євроінтеграція.

Постановка проблеми. Сучасні євроінтеграційні орієнтири України на розвиток демократичної, правової, соціальної держави неможливо уявити без реформування та розвитку міжнародних відносин, що передбачає якісну підготовку нових фахівці, які здатні вільно володіти державною мовою та англійською, чітко розуміти євроінтеграційні процеси.

Когнітивні механізми фрейму «Заперечення» в офіційно-діловій комунікації представників англійської та української лінгвокультур розкриваються на основі мовленнєвих засобів (експресивних, модальних, оцінних), що набувають заперечної семантики у фреймових моделях ділового спілкування носіїв англійської та української мов.

Мета статті – дослідити вивчення та важливість використання фрейму заперечення в офіційно-діловому дискурсі в англійській та українській мовах.

© Діброва В.А., 2016

Аналіз попередніх досліджень. Власне як лінгвістична концепція, фреймова семантика була вперше запропонована Ч. Філлмором у середині 70-х років. Застосовуючи поняття фрейму, Ч. Філлмор спочатку розумів його суто лінгвістично як систему вибору мовних засобів – слів, граматичних правил і мовних категорій, – які асоціюються з прототипічними сценами або типовими ситуаціями. Пізніше поняття фрейму трактується з когнітивної точки зору як особлива уніфікована конструкція знання чи схематизація досвіду. Ще пізніше, Ч. Філлмор визначає фрейми як когнітивні структури, знання яких представлені через концепти, репрезентовані словами [3, с. 54].

Викладення основного матеріалу. Розуміння фрейму як комунікативної ситуації офіційно-ділового спілкування ґрунтується на таких положеннях, зокрема фрейм визначається як:

а) одиниця знань, організована навколо концепта і містить у собі дані про суттєве, типове і можливе для цього концепта в рамках певної культури [1, с. 51]; структура даних для представлення стереотипної ситуації;

б) тип когнітивної моделі, що репрезентує знання і думки, пов'язані з конкретними, часто повторюваними ситуаціями, структура знання, яка об'єднує численні сфери, котрі асоціюються з певною лінгвістичною формою [1, с. 56];

в) когнітивна структура, що існує в феноменологічному полі людини, базується на ймовірних знаннях про типові ситуації, очікуваннях з приводу якостей і відносин реальних і гіпотетичних об'єктів.

г) модель культурно зумовленого, канонізованого знання, яке є загальним хоча б для частини суспільства [1, с. 63].

Виходячи з цих положень, варто зазначити, що фрейм дає можливість змоделювати принципи структурування і відображення певної частини людського досвіду, знань у значеннях мовних одиниць, способи актуалізації загальних знань у процесі комунікації.

Залежно від виду знання, яке відображається у моделі, розрізняють *ситуативні* та *класифікаційні* фрейми. Ситуативні фрейми репрезентують знання немовного, ділового характеру, класифікаційні – відображають принципи організації мовної системи (фрейми класів слів, різних типів текстів і т.д.) [1, с. 64].

За основу класифікації фреймів заперечення в англійській та українській мовах беремо класифікацію, запропоновану у розвідках С. А. Жаботинської [58], яка розрізняє п'ять типів фреймових структур:

1) *предметноцентричний* фрейм, який складається із системи пропозицій, де до одного й того ж логічного суб'єкта приєднується декілька логічних предикатів; у центрі уваги перебуває сам предмет;

2) *акціональний* фрейм, конституентами якого є декілька предметів, які наділяються семантичними ролями, акцент зміщується на взаємодію одного предмета з іншими;

3) *партонімічний* фрейм, предметні сутності якого співвідносяться між собою як ціле і його частина;

4) *гіпотонімічний* фрейм, у якому предметні сутності поєднуються родо-видовими відношеннями;

5) *асоціативний* фрейм, що ілюструє відношення схожості, яке базується на зближенні концептів у мисленні самого індивіда.

Спираючись на цю класифікацію, визначаємо фрейм «Заперечення» як ситуативний, що репрезентує знання немовного, а мовленнєвого ділового характеру, і акціональний.

Предметноцентричний фрейм відображає зв'язок між об'єктами дійсності і конструюється предикатами кількості, якості, дії, способу, місця і часу, що відносяться до одного й того ж логічного суб'єкту пропозиції. Його конституентами є предметні сутності ХТОСЬ/ЩОСЬ.

Предметноцентричний фрейм заперечення має переважно загальнозаперечне значення і моделюється, насамперед, на підставі цілої низки формальних показників, що вказують на заперечно-негативний зміст висловлювання, який проявляється на морфологічному (на словотворчому), лексико-граматичному та синтаксичному рівнях.

На морфологічному рівні типовими конституентами предметноцентричного фрейму заперечення є словоформи з афіксами, а також різні моделі словотвору. При цьому, як слушно зауважує М. Нікітін, афікси «тільки пов'язані з певним смислом (поняттям), але самі по собі не спроможні його номінувати, тобто актуалізувати у свідомості певну думку» [2, с. 41]. Тільки разом з номінативною одиницею, яка має певний смисл і зміст, афікси можуть передати цій одиниці смислове навантаження відсутності, втрати, протилежності, недостатності і тому подібне.

Серед експліцитних засобів вираження предметноцентричного фрейму заперечення нами проаналізовано також застосування заперечного займенника ***no*** та його похідних: ***nobody, none, no one, nothing, neither***. Заперечні займенники, а також прислівники в структурі предметоцентричного фрейма виражають заперечення наявності об'єкта чи ознаки взагалі. На цю функцію займенника *no* та його похідних неодноразово указували дослідники.

Nothing *in this Article shall be deemed to impair the right of the master of a ship to require a seafarer to perform any hours of work necessary for the immediate safety of the ship, persons on board or cargo, or for the purpose of giving assistance to other ships or persons in distress at sea* – ***Ніщо*** *у чинній Статті не повинно розглядатися як обмеження права капітана судна вимагати від моряка протягом будь-якого часу роботи, необхідної для прямого забезпечення безпеки судна, людей на борту чи вантажу, чи з метою надання допомоги іншим кораблям чи особам, які зазнають небезпеки на морі* <…>.

Також можна зазначити, що предметоцентричний фрейм включає і висловлювання із заперечними конструкціями, запозиченими з іспанської *nada (= nothing, none), а також no place, no way, no dice, no sale, no sir eel, no soap, no chance / not a chance, nothing doing*, що зафіксовано в сучасній англійській мові. Форма *naught* використовується як заперечний займенник у таких виразах як *to bring to naught, to come to naught*. Проте практично усі вони не є елементами розмовного стилю і не використовуються у офіційно-діловому спілкуванні.

Якщо під прототипом розуміється основний, найбільш зрозумілий представник класу семан-

тичних ідентичних одиниць, то частка *not* та займенник по можуть розглядатися як прототипи серед заперечних за значенням одиниць, які однозначно маркують комунікативну ситуацію як *ситуацію заперечення*.

Локативний фрейм сфокусований на просторових параметрах висловлювання і виступає здебільшого як інтегрований в структуру предметоцентричного та/чи акціонального фреймів.

Локативний фрейм обіймає випадки позначення місця як такого, в якому не діє та/або не існує денотат. Він відповідає схемі (ХТОСЬ/ЩОСЬ **не** є / **не** існує ТАМ). Таким чином, локативний фрейм відповідає частековозаперечному значенню, що виражене у реченні обставиною місця. В англійській мові цей фрейм відповідає насамперед висловлюванням із застосуванням заперечного прислівника ***nowhere***, в українській – ***ніде***. Однак, як засвідчують проведені нами спостереження, висловлювання з цими заперечними компонентами не є властивими ні для українського, ні для англійського офіційно-ділового мовлення. Причину цього вбачаємо у точності й однозначності даного функціонального стилю, властивого для ділової комунікації, на противагу аморфності і невизначеності понять, що презентовані названими українськими і англійськими заперечними прислівниками. Тому у текстах англійського і українського офіційно-ділового мовлення використовуються конструкції обставинного типу із заперечною частками *not* і *не*.

Темпоральний фрейм заперечення, сфокусовані на просторово-часових параметрах висловлювання, Як і локативний, темпоральний фрейм здебільшого інтегрується у структуру предметоцентричного та/чи акціонального фреймів.

Темпоральний фрейм заперечення як в українській, так і в англійській мові обіймає заперечні конструкції, в яких об'єкт заперечення пов'язаний з темпоральними вимірами висловлювання, Предикати темпоральної схеми (ХТОСЬ/ЩОСЬ **не** є/**не** існує ТОДІ) містять час, коли або протягом якого **не** існує денотат. Темпоральний фрейм заперечення представлений насамперед обставиною часу і має частковозаперечне значення.

Подібно до інших фреймових моделей заперечення, темпоральний фрейм може визначатися як на основі експліцитних, так і на основі експліцитних мовних засобів траслювання семантики негації.

У англійській мові таким засобом виступає насамперед прислівник *never*, який зазвичай стоїть перед дієсловом і надає йому заперечого значення. Прислівник *never* традиційно не використовується в контексті неозначеного минулого часу. В словниках знаходимо: in good usage, *never* is not used with simple past tenses to mean *not* [5]; it is incorrect to use *never* when referring to one occasion, *never* can only be used in continuous contexts [5]. Однак Дж. Чешир спростувала це твердження, звернувши увагу на те, що прислівник never в сучасній англійській мові все частіше перетворюється в маркер заперечності під час вираження поодинокої події в минулому [4].

В.В. Юхт також відмічає, що прислівник *never* за своєю семантикою та синтаксичному вживанню наближається до спеціалізованого синтаксичного засобу – предикатного негатора. Часто відбувається послаблення семи темпоральності в семантичній структури *never*, що призводить до її часткового перетворення в своєрідний показник акцентованого заперечення [4].

Висновки і пропозиції. Варто звернути увагу на використання прислівника *ever* з часткою *not*. З точки зору Е. Кліма, використання в мові *ever* аналогічно використанню займенника *any*: вони використовуються в заперечних, питальних та обмежених висловлюваннях. Проте, відрізняючись від *any*, прислівник *ever* зустрічається досить рідко в заперечних висловлюваннях, але утворений від нього прислівник *never, навпаки* – набагато частіше. Цей факт пояснюється більш сильною в порівнянні з *not ever* виразністю *never* [6, с. 131-132].

Список літератури:

1. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филолоии / Николай Николаевич Болдырев. – Тамбов: Изд-во Тамбовского ун-та имени Г. Р. Державина, 2000. – 123 с.
2. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения / Михаил Васильевич Никитин. – М.: Высш. шк., 1988. – 165 с. (Библиотека филолога).
3. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор; [пер. с англ.] // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 23. – М.: Прогресс, 1988. – С. 52-92.
4. Юхт В. В. Общеотрицательное предложение в мононегативной системе (на материале современного английского языка): автореф. дис. на соискание уч.степени канд. филол. наук: 10.02.04 «Германские языки» / В. В. Юхт. – К., 1983. – 22 с.
5. A Comprehensive Grammar of the English Language / [Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Startvik J.] – Edinburgh Gate, Harlow: Longman, 2000. – 1779 p.
6. Klima E. Negation in English / E. Klima // The structure of language: Readings in the philosophy of language / [eds. J. A. Fodor, J. J. Katz]. – Englewood Cliffs (N.J.): Prentice Hall, 1964. – P. 246-323.

Диброва В.А.
Киевский национальный университет культуры и искусств

ФРЕЙМ «ОТРИЦАНИЯ» В АНГЛИЙСКОМ И УКРАИНСКОМ ОФИЦИАЛЬНО-ДЕЛОВОМ ДИСКУРСЕ ДЛЯ СТУДЕНТОВ НАПРАВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Аннотация
Освещены вопросы изучения роли фрейма «отрицание» в профессиональной подготовке студентов направления международные отношения с учетом компетентного подхода. Рассмотрены условия евроинтеграции при изучении английского языка, в частности в официально-деловом дискурсе. Представленные классификация фреймов и понимание фрейма как коммуникативной ситуации официально-делового общения. В статье проведен анализ ситуационных и классификационных фреймов. Рассмотрены понятия евроинтеграция и ее условия.
Ключевые слова: фрейм, деловое общение, фреймовая семантика, стереотипные ситуации, евроинтеграция.

Dibrova V.A.
Kyiv National University of Culture and Arts

FRAME «NEGATION» IN ENGLISH AND UKRAINIAN OFFICIAL-BUSINESS DISCOURSE FOR STUDENTS OF INTERNATIONAL RELATIONS IN CONDITION WITH EUROPEAN INTEGRATION

Summary
The article deals with the study of the role of the frame «negation» in the training of students towards international relations on the basis of the competent approach. The conditions of European integration in the study of the English language, including official-business discourse. Classification of frames and understanding how to frame the communicative situation official-business communication. Article situational analysis and classification frames. The concept of European integration and its conditions.
Keywords: frame, business communication, frame semantics, stereotypical situation, European integration.